

DOI: 10.55643/fcaptr.2.61.2025.4685

Руслан Мудрак

д.е.н., професор кафедри економіки,
Уманський національний університет
садівництва, Умань, Україна;
e-mail: mrp1974@ukr.net
ORCID: [0000-0003-1189-5463](https://orcid.org/0000-0003-1189-5463)
(Corresponding author)

Володимир Лагодієнко

д.е.н., професор кафедри
маркетингу, підприємництва і
торгівлі, Одеський національний
технологічний університет, Одеса,
Україна;
ORCID: [0000-0001-9768-5488](https://orcid.org/0000-0001-9768-5488)

Алла Осіпова

к.е.н., доцент кафедри економіки,
Уманський національний університет
садівництва, Умань, Україна;
ORCID: [0000-0002-5330-3676](https://orcid.org/0000-0002-5330-3676)

Оксана Фротер

к.е.н., доцент кафедри економіки,
Уманський національний університет
садівництва, Умань, Україна;
ORCID: [0000-0002-6770-9618](https://orcid.org/0000-0002-6770-9618)

Світлана Власюк

к.е.н., доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Уманський національний університет
садівництва, Умань, Україна;
ORCID: [0000-0002-3416-3444](https://orcid.org/0000-0002-3416-3444)

Received: 24/12/2024

Accepted: 15/03/2025

Published: 30/04/2025

© Copyright
2025 by the author(s)

This is an Open Access article
distributed under the terms of the
[Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

ПРОГРАМА ДОДАТКОВОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ДОПОМОГИ (SNAP): ДОСВІД США ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

АНОТАЦІЯ

Метою дослідження є вивчення досвіду США в реалізації заходів боротьби з продовольчою небезпекою для американських громадян за допомогою Програми додаткової продовольчої допомоги (SNAP) та обґрунтування попередньої оцінки можливості застосування аналогічної програми в Україні.

При збільшенні витрат українських домогосподарств-учасників потенційної національної програми продовольчої допомоги на 78857,28 млн грн початкове мультиплікативне зростання ВВП становитиме 84535,0 млн грн. Збільшення витрат українських домогосподарств на продукти харчування та безалкогольні напої за рахунок програми продовольчої допомоги на 4,3% зумовить збільшення інвестиційного попиту в харчовій промисловості України на 3,2%, або на 677,3 млн грн.

За критерієм доходу, право на участь у програмі продовольчої допомоги може мати домогосподарство, у якого чистий місячний дохід повинен бути нижчий за 100% прожиткового мінімуму. Формула може передбачати, що домогосподарства витрачають на харчування 60% свого чистого доходу, а програма продовольчої допомоги компенсує різницю між цією сумою та вартістю «бюджету ощадливого харчування».

Є необхідність фахової дискусії з приводу: складових та їхнього розміру в переліку відрахувань із сукупного доходу домогосподарства для отримання чистого доходу; створення принципово нового інституту – «бюджет ощадливого харчування»; введення нормативного прожиткового мінімуму у відповідність до фактичного; перегляду порогового значення індикатора «економічна доступність продуктів», який наразі становить 60%, у бік його зниження.

Ключові слова: продовольча допомога, SNAP, фіскальна політика, мультиплікатор, прожитковий мінімум, чистий дохід, бюджет ощадливого харчування, економічна доступність

JEL Класифікація: Q18, I31, H53

ВСТУП

Попереднє дослідження показало, що за показником енергетичної цінності «спожитих продуктів харчування в домогосподарствах за децильними групами» (Mudrak et al., 2024) з 2015 до 2021 р. понад 4 млн українських громадян мали досвід тимчасового або хронічного голоду. А за показником економічної доступності продуктів харчування, відповідно до європейських соціальних стандартів, в Україні продовольчо-небезпечними були домогосподарства всіх децильних груп за винятком десятої (Mudrak et al., 2024). Головною загрозою продовольчій безпеці українських домогосподарств є обмеженість ресурсів малозабезпечених громадян країни.

Додатковим фактором суттєвого загострення проблеми продовольчої небезпеки стала ескалація російсько-української війни 24 лютого 2022 року. Її негативними економічними наслідками стала рецесія (-28,8% ВВП) та стрімке падіння реальних доходів населення (-14,1%) (State Statistics Service of Ukraine, 2024). Насамперед

того, яке проживає / проживало на окупованих територіях, територіях у межах театру військових дій і прифронтових територіях.

Війна спричинила масову зовнішню та внутрішню міграцію українців. Станом на 22 жовтня 2024 року в Україні офіційно зареєстровано 4646,7 тис. внутрішньо переміщених осіб (Yurchenko, 2024). Більшість із цих людей втратила засоби до існування. Їхнє виживання повністю залежить від допомоги, яку надає держава, благодійні організації, небайдужі громадяни.

Наразі критична частка населення України перебуває в стані продовольчої небезпеки: немає достатнього фізичного та/або економічного доступу до продовольства, що відповідає задовільним безпечним і якісним характеристикам. Найбільшим потенціалом нейтралізації чинників продовольчої небезпеки в Україні є використання програми адресної продовольчої допомоги нужденним, як це багато років успішно роблять у США. Насамперед у рамках Програми додаткової продовольчої допомоги (SNAP) (Mudrak et al., 2024). Тому вивчення відповідного американського досвіду стане першим кроком до обґрунтування можливості його використання в Україні.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

SNAP починалася, як Програма талонів на харчування (FSP). До моменту офіційного старту FSP, у 1930-х роках, різні продовольчі програми нагодували 20 мільйонів американців і були зосереджені на надлишку фермерських товарів. FSP у 1960-х роках почалася з тієї ж товарної моделі. Турбуючись про проблему бідності, президент Джон Ф. Кеннеді та його міністр сільського господарства Орвіл Фрімен (1961-1969) розпочали діалог, який привів до Закону про талони на харчування при президентові Ліндоні Б. Джонсоні (Maloney, 2019) та зрештою до нинішнього SNAP (Porkin, 2017). Наразі понад 45 мільйонів американців щомісяця отримують допомогу за програмою SNAP, у тому числі близько 20 мільйонів дітей. Хоча пільги зосереджені на домогосподарствах, які живуть у глибокій бідності, вони включають працюючі сім'ї, чиї доходи не відповідають рівневі, необхідному для забезпечення постійного та надійного доступу до продуктів харчування (Executive Office of the President of the USA, 2015).

Хронологія еволюції американської політики продовольчої допомоги, нині відомої як SNAP, представлена в Табл. 1. Важливо відзначити, що Конгрес прийняв закон про продовольчі талони ще 1959 року. Проте програма продовольчої допомоги талонами на харчування не була реалізована аж до 1964 року, доки президент Ліндон Б. Джонсон не організував класичного політичного «логролінгу»: міські демократи погодилися проголосувати за закон про пшеницю та бавовну лише за умови, що сільські демократи погодяться проголосувати за продовольчі талони. Після 1964 року Конгрес почав усе частіше включати продовольчі талони до законопроектів про сільське господарство.

Таблиця 1. Вибрані події з історії Програми додаткової продовольчої допомоги (SNAP): Сполучені Штати Америки, 1939-2019.
 (Джерело: Nestle, 2019)

Дата	Подія
1939-1943	Перша програма продовольчих талонів Міністерства сільського господарства США (USDA). Люди, які отримують допомогу, можуть придбати помаранчеві талони, щоб обміняти їх на їжу в магазинах, що беруть участь у програмі; за кожну придбану доларову марку USDA видає блакитну марку вартістю 50 центів на надлишкові продукти харчування в цих магазинах
1961-1964	Пілотні програми продовольчих талонів. Учасники у 22 штатах можуть купувати субсидовані талони для обміну на відповідні продукти харчування та напої в роздрібних магазинах
1964	Закон про талони на харчування дозволяє одержувачам купувати субсидовані талони, які можна використовувати для придбання відповідних продуктів харчування та напоїв у роздрібній торгівлі
1973	Закон про сільське господарство: Закон про сільське господарство та захист прав споживачів вносить зміни до Закону про продовольчі талони 1964 року, щоб вимагати від штатів планування програм продовольчих талонів; додає імпортні продукти харчування, насіння й рослини сільськогосподарських продовольчих культур до переліку товарів, які підпадають під дію програми SNAP
1977	Закон про сільське господарство: Закон про продовольство та сільське господарство включає Закон про продовольчі талони 1977 року як Розділ XIII; скасовує вимоги щодо купівлі талонів
1990	Закон Міккі Ліланда про боротьбу з голодом усередині країни дозволяє використання електронних карток EBT
1996	Закон про особисту відповідальність та узгодження трудових можливостей обмежує право на отримання талонів на харчування, зменшує пільги, посилює вимоги до роботи та розширює стягнення з порушників
2008	Закон про сільське господарство: Законопроект про продовольство, збереження та енергетику. Розділ IV «Харчування» перейменовує програму FSP на SNAP
2014	Закон про сільське господарство: Законопроект про сільське господарство. Розділ IV «Харчування» посилює вимоги до участі в програмі SNAP та перевірки
2018	Закон про сільське господарство: Законопроект про покращення сільського господарства. Незважаючи на спроби запровадити більш жорсткі вимоги до працевлаштування, Розділ IV «Харчування» залишається відносно незмінним. Департамент внутрішньої безпеки пропонує відмовляти у в'їзді до США іноземцям, які, ймовірно, будуть користуватися державними пільгами, включаючи продовольчу допомогу. Білий дім пропонує запровадити «продуктові набори» на заміну деяким пільгам SNAP і скасувати відмову штатів від вимог щодо роботи за програмою SNAP
2019	Міністерство сільського господарства США впроваджує пілотні проекти для онлайн-покупок, санкціоновані Конгресом; доопрацьовує заходи «державного збору», щоб перешкодити іммігрантам користуватися програмою SNAP та іншими послугами. Верховний суд постановив, що роздрібні торговці не зобов'язані розкривати дані про покупки в магазинах за програмою SNAP. Адміністрація пропонує скасувати категоричне право на участь у програмі для учасників, які претендують на іншу федеральну та державну допомогу

Тож наразі для реалізації Програми додаткової продовольчої допомоги (SNAP) у США не існує окремого закону – вона є частиною Закону про сільське господарство. І усі зміни в SNAP, які ініціюють американські політики – адміністрація президента чи конгресмени, – це зміни до Закону США про сільське господарство (Nestle, 2019).

Є дослідження, які свідчать про те, що зниження рівня продовольчої небезпеки за допомогою програми SNAP призводить до значного покращення здоров'я та інших позитивних результатів і для дорослих, і для дітей. Серед дорослих, які отримують SNAP, вплив на здоров'я особливо очевидний для певних вразливих груп населення, таких як хворі на діабет. Для дітей, які отримують SNAP у дитинстві, переваги мають широкий спектр; вони включають покращення короткострокової академічної успішності (Gassman-Pines, 2017), а також кількох показників довгострокового здоров'я, освітнього рівня та економічної самодостатності (Executive Office of the President of the USA, 2015); Everson, 2017). Зокрема встановлено, що розширення програми при президентові Джонсону Л. забезпечило підвищення витрат на їжу серед сімей-учасниць на 21% і покращило здоров'я немовлят. У поєднанні з іншими програмами соціальної безпеки, такими як податкова пільга на зароблений прибуток, рівень дитячої бідності в США скоротився з 28% 1967 року до 16% 2016 року. SNAP має тривалий вплив на людський капітал, здоров'я, економічну самодостатність і загальний добробут. Розширення доступу до програми призвело до зменшення метаболічних проблем у дорослих, а також до зниження рівня ожиріння, високого кров'яного тиску, діабету й серцевих захворювань (Yar, 2023). Не маючи достатньо грошей, незможна сім'я обирає дешеву шкідливу їжу (меню швидкого харчування) замість свіжих фруктів і овочів – 61% учасників SNAP кажуть, що вартість є перешкодою для здорового харчування. Натомість SNAP допомагає зробити здорову їжу доступнішою для бідних сімей: учасники програми мають кращі показники здоров'я, ніж люди з тими самими доходами, які не зареєстровані в SNAP (Ólafsson, 2023). Дорослі, які беруть участь у програмі SNAP, приблизно на 1400 доларів, або майже на 25%, менше витрачають на медичне обслуговування за рік, включаючи витрати на приватне або державне страхування, ніж ті, хто не бере участі в програмі. Відмінності ще більші серед осіб із гіпертонією (майже на 2700 доларів менше) та ішемічною хворобою серця (приблизно на 4100 доларів менше) (Carlson & Llobrera, 2022). Водночас слід зауважити, що в американському суспільстві думки про вплив SNAP на здоров'я її учасників розділилися і, як це буде показано далі, є чимало прихильників протилежного погляду: участь у SNAP погіршує здоров'я.

Домогосподарства, які претендують на участь у SNAP, повинні відповідати критеріям прийнятності, які встановлюють на федеральному рівні:

- **обмеження доходу.** Більшість домогосподарств повинна відповідати 2 критеріям доходу: перший ураховує сукупний місячний дохід, а другий – чистий місячний дохід. Сукупний місячний дохід домогосподарства повинен бути на рівні або нижчим за 130% від рівня бідності, а чистий місячний дохід повинен бути на рівні або нижчим за 100% від рівня бідності. Сукупний дохід включає дохід з усіх джерел (тобто заробітну плату, грошову допомогу, соціальне забезпечення, допомогу з безробіття та аліменти) до будь-яких відрахувань. Для отримання чистого доходу домогосподарства з його сукупного доходу віднімають такі виплати, як аліменти на дітей і частина заробленого доходу (наприклад, заробітна плата). Згідно з чинним законодавством, домогосподарства, які отримують заробітну плату, можуть віднімати 20% відсотків цієї заробітної плати від свого сукупного доходу при визначенні розміру допомоги;
- **обмеження майна.** Для більшості домогосподарств 2023 року ліміт активів становив 2750 доларів США для домогосподарств без члена сім'ї у віці 60 років і старших або з інвалідністю й 4250 дол. США для домогосподарств із літніми членами (60 років і старшими) або з інвалідністю (Carlson & Llobrera, 2022; Center on Budget and Policy Priorities, 2022). Активи включають готівку, гроші на чекових та ощадних рахунках (заощадження – *авт.*), акції, а також вартість нерухомого майна;
- **спеціальні правила.** Для людей похилого віку (60 років і старших) і людей з інвалідністю діють особливі правила. Наприклад, домогосподарство, у якому є особа похилого віку або особа з інвалідністю, не повинне проходити перевірку сукупного доходу;
- **вимоги до роботи.** Працездатні особи віком 16-59 років повинні зареєструватися на роботі, брати участь у програмах працевлаштування та навчання, приймати пропозиції щодо працевлаштування та не можуть звільнятися з роботи. Працездатні дорослі без утриманців повинні працювати або брати участь у робочій програмі щонайменше 20 годин на тиждень, щоб отримувати допомогу за програмою SNAP протягом більш ніж 3 місяців упродовж 3 років (Melton, 2017).

Більшість безробітних неінвалідів віком від 18 до 49 років, які не проживають із неповнолітніми дітьми, отримують допомогу протягом трьох місяців, якщо тільки вони не працюють щонайменше 20 годин на тиждень або не беруть участі в кваліфікованій програмі допомоги з безробіття чи професійної підготовки. Штати можуть просити про тимчасові винятки з цього обмеження для районів із високим рівнем безробіття, де бракує кваліфікованих робочих

мість. Щоб отримати виняток, штати повинні надати Міністерству праці докладні дані про рівень безробіття в цих районах зі стійким високим рівнем безробіття. 2020 року у відповідь на пандемію COVID-19 Конгрес тимчасово призупинив дію тримісячного строку до місяця, наступного за місяцем закінчення федеральної надзвичайної ситуації в царині охорони здоров'я. Штати також мають окремі широкі повноваження встановлювати вимоги щодо роботи для багатьох дорослих у домогосподарствах SNAP, які деякі штати тимчасово призупинили у зв'язку з пандемією (Center on Budget and Policy Priorities, 2022). Програма SNAP побудована так, щоб забезпечити сильний стимул до праці шляхом поступового припинення виплат у міру зростання доходів. Завдяки використанню широкої категоричної прийнятності, штати можуть згладити розрив у виплатах: із кожним додатковим доларом, який заробляє учасник програми SNAP, його виплати зменшуються приблизно на 30 центів, а не на цілий долар, тому учасники мають сильний стимул знайти роботу, працювати довше або шукати більш високооплачувану роботу. Дослідження Міністерства сільського господарства США показало, що нові учасники витрачають на SNAP у середньому лише 12 місяців, а більшість залишають програму впродовж двох років. Більше половини домогосподарств-учасників SNAP, у яких є принаймні один дорослий працездатного віку без інвалідності, працюють під час участі в програмі; понад 80% працювало протягом року до або після отримання SNAP (Feeding America, 2016).

Згідно з чинним законодавством США, існує дві категорії вимог до працевлаштування учасників SNAP (Табл. 2).

Таблиця 2. Вимоги до працевлаштування отримувачів допомоги SNAP. (Джерело: National Association of Counties, 2019)

Загальні положення	Повнолітні працездатні особи без утриманців (ABAWDS)
Вимоги до працевлаштування	
Зареєструватися для пошуку роботи	Учасники повинні працювати або брати участь у кваліфікованих освітніх і навчальних заходах протягом не менш ніж 80 годин на місяць
Погоджуватися на роботу, якщо її пропонують	
Не кидати роботи без поважної причини	
Наслідки, якщо вимога щодо працевлаштування не буде виконана	
Якщо отримувач SNAP не виконує вимоги щодо працевлаштування, штати визначають наслідки в межах федеральних максимальних лімітів	Учасники повинні працювати або брати участь у кваліфікованих освітніх і навчальних заходах протягом не менш ніж 80 годин на місяць
Наслідки можуть варіюватися від тимчасового скорочення виплат до постійної дискваліфікації члена домогосподарства-порушника або тимчасового припинення виплат домогосподарству в повному обсязі	
Винятки щодо вимог до працевлаштування	
Отримувачів SNAP звільняють від скорочення виплат за таких умов: <ul style="list-style-type: none"> ▪ працює щонайменше 30 годин на тиждень; ▪ фізично або психічно не придатні до роботи; ▪ догляд за дитиною віком до шести років; ▪ догляд за недієздатною особою; ▪ участь у деяких інших федеральних програмах або виконання вимог щодо роботи в рамках цих програм 	Отримувачів SNAP звільняють від вимоги працевлаштування за таких умов: <ul style="list-style-type: none"> ▪ непрацездатність через фізичний або психічний стан здоров'я; ▪ вагітність; ▪ інвалідність; ▪ догляд за дитиною; ▪ догляд за членом сім'ї з обмеженими можливостями; ▪ уже звільнені від загальної вимоги щодо працевлаштування SNAP

Щоб допомогти домогосподарствам, які найбільше потребують допомоги, дозволити собі адекватне харчування, формула виплат SNAP дозволяє домогосподарствам із найнижчими доходами отримувати більші виплати, ніж домогосподарствам, що перебувають ближче до межі бідності. Формула передбачає, що сім'ї витрачають на харчування 30 відсотків свого чистого доходу; SNAP компенсує різницю між цією сумою та вартістю Плану ощадливого харчування (TFP) – деталізованого списку продуктів харчування, розробленого Міністерством сільського господарства США, який забезпечує повноцінне харчування за дуже низьку ціну (Center on Budget and Policy Priorities, 2022).

Міністерство сільського господарства США створює моделі планів харчування та оцінює вартість харчування для чотирьох різних бюджетних рівнів: ощадливий, бюджетний, помірний і ліберальний. План ощадливого харчування (TFP) – це план USDA для поживного раціону за мінімальних витрат. Іншими словами, це найдешевший спосіб харчуватися, задовольняючи при цьому потреби сім'ї в поживних речовинах. TFP використовують для розрахунку вартості бюджетних продуктів, необхідних для забезпечення достатньої кількості здорової їжі для сім'ї з чотирьох осіб (The Thrifty Food Plan, 2022). План передбачає, що учасники програми в першу чергу купуватимуть дешевші необроблені інгредієнти. Наприклад, овочі та м'ясо для приготування рагу й менше підготовлених або частково

підготовлених продуктів (Institute of medicine of the National Academies, 2013). За підрахунками Ощадливого плану харчування, сім'я з чотирьох осіб (двоє дорослих і двоє дітей шкільного віку) повинна витратити близько 940 доларів на місяць на збалансовані, але розумні за вартістю продукти. Якщо ця сім'я має валовий місячний дохід у розмірі 2000 доларів, то передбачають, що вона зможе витратити на харчування 30% або 600 доларів. Програма SNAP надасть 340 доларів на місяць, щоб компенсувати цю різницю. Двопартійний законопроект про сільське господарство 2018 року зобов'язав Міністерство сільського господарства США переглядати план «Ощадливе харчування» щоп'ять років, починаючи не пізніше 2022 року, використовуючи нові критерії. Переоцінка повинна ґрунтуватися на даних і враховувати поточні ціни на продукти харчування, структуру споживання та дієтичні рекомендації. З 1 жовтня 2022 року новий продовольчий план «Ощадливе харчування» підвищив максимальний рівень виплат на 53 долари на місяць для сім'ї з чотирьох осіб, або близько 40 доларів на людину. Це більш ніж на 20% більше, ніж попередні критерії, встановлені десятиліття тому (Thrifty Food Plan, 2022). Домогосподарство, що не має чистого доходу, отримує максимальну суму допомоги, яка дорівнює вартості TFP для домогосподарства його розміру (Табл. 3) (Center on Budget and Policy Priorities, 2022).

Таблиця 3. Виплати SNAP відповідно до розміру домогосподарства. Примітка: * розрахунковий середній розмір виплат базується на даних щодо характеристик домогосподарств SNAP за 2019 фінансовий рік, які є найсвіжішими з наявних даних, скоригованих з урахуванням оновлених максимальних виплат на 2022 фінансовий рік. Під час надзвичайної ситуації в царині громадського здоров'я більшість штатів надають домогосподарствам надзвичайні асигнування (EA), або максимальну допомогу для їхнього розміру домогосподарства. Станом на квітень 2021 року штати надали домогосподарствам додаткову допомогу в розмірі, що дорівнює 95 доларам США або різниці між максимальною допомогою для розміру домогосподарства та початковою допомогою. Наведені тут розрахункові середні розміри виплат стосуються звичайних правил виплат за програмою SNAP і не включають додаткової допомоги. (Джерело: USDA, 2021)

Розмір домогосподарства, осіб	Максимальні місячні виплати 2022 фінансового року, доларів	Фактична середньомісячна допомога 2022 фінансового року, доларів*
1	250	175
2	459	334
3	658	520
4	835	638
5	992	748
6	1190	869
7	1316	941
8	1504	1137
Кожна додаткова особа	188	X

2021 фінансового року федеральний уряд витратив близько 111 мільярдів доларів на SNAP та інші безпосередньо пов'язані з нею програми продовольчої допомоги. Близько 105 мільярдів доларів, або 94% витрат на SNAP, пішли безпосередньо на виплати, які домогосподарства використовували для придбання продуктів харчування. Із загальної суми виплат за програмою SNAP 2021 фінансового року близько 60% було затверджено в рамках звичайної програми SNAP. Решта були отримані за рахунок тимчасових повноважень, які Конгрес та адміністрації Трампа й Байдена запровадили у відповідь на пандемію. Близько 5% витрат SNAP 2021 року пішли на адміністративні витрати штатів, включаючи визначення права на участь у програмі, працевлаштування, навчання та освіти з питань харчування для домогосподарств-учасників SNAP, а також на заходи з боротьби із шахрайством. Законодавство про допомогу в боротьбі з COVID-19 передбачило понад 1 мільярд доларів додаткового фінансування адміністративних витрат штатів, яке стало доступним 2021 року й триватиме кілька років. Менше за 1% витрат SNAP пішло на федеральні адміністративні витрати (Center on Budget and Policy Priorities, 2022).

Програма SNAP надає важливу підтримку в харчуванні малозабезпеченим працюючим сім'ям, малозабезпеченим людям похилого віку (60 років і старшим) і людям з інвалідністю, які живуть на фіксовану пенсію, а також іншим особам і домогосподарствам із низькими доходами. Після страхування на випадок безробіття SNAP є найбільш чутливою федеральною програмою, яка надає додаткову допомогу під час та після економічного спаду. Федеральний уряд оплачує повну вартість виплат за програмою SNAP і розділяє витрати на адміністрування програми зі штатами, які її здійснюють (Center on Budget and Policy Priorities, 2022).

На федеральному рівні програму SNAP адмініструє Служба продовольства та харчування (FNS) Міністерства сільського господарства США (USDA). USDA також уповноважує та контролює магазини роздрібної торгівлі, які викуповують пільги SNAP. Штати керують програмою на місцевому рівні, визначаючи право на участь у ній і надаючи допомогу домогосподарствам, які мають на неї право (USDA, 2021). SNAP функціонує, як спільне федерально-державно-

місцеве партнерство. Округи є невід'ємною частиною партнерства між федеральним урядом, штатами та місцевими органами влади у царині надання послуг. По всій країні округи розпоряджаються федеральними ресурсами та коштами, спрямованими на боротьбу з продовольчою небезпекою. У штатах з окружним управлінням, штати, як правило, мають значні повноваження та вкрай необхідну свободу дій для окружних адміністративних органів. Хоча округам надані значні повноваження й свобода дій, вони все одно повинні дотримуватися певних федеральних і штатних приписів (наприклад, хто має право на SNAP і який обсяг пільг, а не послуг може отримати сім'я), що створює складну систему реалізації програми (National Association of Counties, 2019).

Для бюджетних цілей SNAP визначена законом як «обов'язкова» або «програма прямих витрат» – категорія, яка, як правило, складається з програм, що не отримують щорічних асигнувань, хоча кошти на SNAP виділяють щорічно. Сума коштів, що виділяється на програму щороку, призначена для покриття витрат на надання пільг усім особам, які подають заявки та мають на них право. Якщо виділена сума не покриває цих витрат, то законодавці повинні будуть виділити додаткові кошти або USDA буде змушене скоротити виплати (Congressional Budget Office, 2012).

Домогосподарства подають заявку на участь у програмі SNAP, заповнюючи анкету та надаючи інформацію про свої доходи, майно, членів домогосподарства (кількість, вік, стан здоров'я, участь у робочій силі тощо). Також необхідна особиста або телефонна співбесіда. Якщо місцевий офіс визнає домогосподарство відповідним до критеріїв, йому видають картку EBT зі щомісячним розподілом пільг протягом періоду сертифікації – зазвичай 3, 6 або 12 місяців, – після чого домогосподарство має пройти повторну сертифікацію, щоб продовжувати отримувати пільги (USDA, 2018). Картка EBT – це пластикова картка, яку поповнюють щомісяця в електронному вигляді (на відміну від дебетової картки, картка EBT не може бути використана для отримання пільг SNAP готівкою в банкоматі). Крім того, що EBT-картки простіші у використанні та роблять участь у програмі менш помітною, вони допомагають зменшити кількість випадків шахрайства, нецільового використання пільг і помилок при їх виплаті. Обмеження лімітують перелік товарів, які можна придбати за допомогою SNAP. Заборонені товари включають готові продукти харчування, що продаються в гарячому вигляді, алкогольні напої, сигарети, вітаміни, ліки та інші непродовольчі товари (наприклад, підгузки) (Congressional Budget Office, 2012). Домогосподарства використовують свої картки для придбання продуктів харчування в уповноважених магазинах (більше 260 тис. авторизованих роздрібних торговців по всіх США – авт.). Виплати за програмою SNAP також приймають на тисячах фермерських ринків по всій країні. Домогосподарства-учасники програми зобов'язані періодично повідомляти про зміни у своїх життєвих умовах, включаючи доходи. Підприємства роздрібної торгівлі, які бажають отримати статус SNAP-авторизованого магазину, повинні відповідати мінімальним вимогам щодо наявності товарних запасів і подати заявку на отримання ліцензії SNAP до FNS (USDA, 2018).

Федеральний закон про SNAP передбачає два основні шляхи отримання права на участь у програмі: (1) відповідність федеральним вимогам до учасників програми; (2) автоматичне або «категоричне» право на участь у SNAP на основі права на участь або отримання пільг за іншими програмами допомоги малозабезпеченим особам (Aussenberg & Falk, 2022).

Категоричне право на участь у програмі скасовує вимогу про те, що домогосподарства, які вже відповідають фінансовим критеріям однієї з програм допомоги малозабезпеченим, повинні проходити ще одну перевірку на відповідність фінансовим критеріям у рамках SNAP (Aussenberg & Falk, 2022).

Категоричне право на отримання допомоги, або BBCE (broad-based categorical eligibility), було ухвалене 1996 року разом із низкою інших варіантів політики, запропонованих штатам у рамках реформи соціального забезпечення з метою надання їм більшої свободи дій щодо адміністрування державної допомоги. Ця політика дозволяє штатам підняти ліміт активів вище за встановлений на федеральному рівні, прирівнявши право на SNAP до права на отримання безготівкової TANF-послуги (Black, 2013). У своїй традиційній формі беззаперечне (категоричне) право на участь у програмі SNAP ґрунтується на отриманні домогосподарством грошової допомоги з програми Додаткового соціального забезпечення (SSI), блочного гранту Тимчасової допомоги малозабезпеченим сім'ям (TANF) або державних програм загальної допомоги (GA). Однак після прийняття закону про реформування системи соціального забезпечення 1996 року штати отримали можливість розширити категорію осіб, які мають право на отримання допомоги, за традиційні межі. Цим законом було створено TANF на заміну програми допомоги сім'ям із дітьми на утриманні (AFDC), яка була традиційною програмою грошової допомоги. TANF – це багатопільговий блоковий грант, який фінансує широкий спектр соціальних і гуманітарних послуг. TANF надає штатам гнучкість у досягненні своїх цілей, що призводить до широкого розмаїття пільг і послуг, які пропонують у різних штатах. SNAP дозволяє штатам надавати беззаперечне право на участь у програмі на основі отримання «пільг» TANF, а не лише грошової допомоги TANF. Це дає штатам можливість повідомляти про категоричне право на участь у програмі на основі широкого

спектра пільг і послуг. Пільги TANF, відмінні від грошової допомоги, зазвичай доступні ширшому колу домогосподарств і вищим рівням доходу, ніж пільги TANF у вигляді грошової допомоги (Aussenberg & Falk, 2022).

Міністерство сільського господарства США розробило типологію практик штатів щодо категоричної відповідності, розподіливши штати на три групи:

- лише традиційне беззаперечне право на отримання допомоги. У традиційній формі домогосподарство, всі члени якого отримують грошову допомогу на основі перевірки нужденності від SSI, GA або TANF, автоматично отримує право на участь у програмі SNAP. Ці домогосподарства вже пройшли перевірку доходу та (загалом) ресурсів для отримання грошової допомоги. Штати встановлюють правила щодо доходу та активів для TANF і GA. SSI забезпечує федеральний мінімум доходу на основі федеральних правил для малозабезпечених осіб похилого віку, сліпих або інвалідів. Однак штати можуть доповнювати SSI власними коштами, що призводить до відмінностей у праві на отримання SSI в різних штатах;
- «вузьке» беззаперечне право на участь у програмі. Ці штати розширили беззаперечне право на отримання допомоги не лише за рахунок традиційного категоричного права, але й так, щоб обмежити кількість домогосподарств, які мають право на участь у програмі SNAP. У цих штатах беззаперечне право на отримання допомоги реалізують через отримання готівки та певних негрошових пільг TANF, таких як догляд за дитиною та консультування;
- «широке» беззаперечне право на участь у програмі. Ці штати розширили беззаперечне право так, що більшість або й усі, домогосподарства з низькими доходами в штаті мають беззаперечне право на участь у програмі SNAP. Штати можуть зробити всі домогосподарства з низькими доходами в штаті, в тому числі ті, що не мають дітей, такими, що мають право на послуги, які фінансує TANF і які спрямовані або на зменшення кількості позашлюбних вагітностей, або на підтримку сімей із двома батьками, як це передбачено TANF. Якщо штат вирішить надавати допомогу таким категоріям громадян, то будь-яке домогосподарство з низьким рівнем доходу (нижчим за 200% прожиткового мінімуму, відповідно до законодавства) може отримати таку послугу, що фінансується за рахунок коштів TANF, або отримати дозвіл на її отримання (Aussenberg & Falk, 2022).

Консервативна частина американського суспільства ставить до SNAP радше насторожено, ніж прихильно. Наприклад, у проєкті федерального бюджету президента Трампа Д. на 2018 фінансовий рік пропонували реформувати програму SNAP, зокрема скоротити фінансування та запровадити нову систему виплат за програмою SNAP, яку будуть поетапно впроваджувати й варіювати залежно від штату (Melton, 2017). Спротив програмам соціальної підтримки ґрунтується на переконанні, що програми продовольчої допомоги (і взагалі програми державної допомоги) приносять користь лише їхнім отримувачам. Проте дослідження Lewin і Weber (2020), проведені з використанням мультирегіональної моделі «витрати-випуск» (MRIO) на основі матриці соціальних рахунків (SAM), показали, що хоча оціночні податкові витрати на продовольчу допомогу є більшими, ніж виплати за SNAP, прогнозовані непрямі та індуковані побічні вигоди від програми майже компенсують чисті витрати на програму в її основі. Аналіз також показав, що оціночні вигоди від витрат на SNAP за вирахуванням витрат на прибутковий податок є позитивними не лише для бідних, а й для нижчого та вищого середнього класів у регіоні в цілому, а також для сільської периферії.

Важливим аргументом на користь сприятливого впливу SNAP на американську економіку є те, що вона виконує роль інструмента стабілізації суспільного виробництва. Так, у контексті фіскальної політики США SNAP класифікують як «автоматичний стабілізатор». Тобто вона є інструментом недискреційної або автоматичної бюджетно-податкової політики. По суті, Програма додаткової продовольчої допомоги є системою трансфертних платежів, яка впливає на суспільне виробництво, як умонтований стабілізатор, що залежить від ВВП як доходу. Як відзначає Maloney (2019), «коли відбувається рецесія і зростає рівень безробіття, постраждали працівники мають менше грошей на витрати, тому їхнє скорочення споживання ще більше сповільнює економічне зростання. Коли ці працівники втрачають роботу, кількість учасників програми SNAP та виплати по програмі зростають, що допомагає малозабезпеченим сім'ям підтримувати витрати на продукти харчування та запобігає ще більшому сповільненню економічної активності. Для того, щоб програма SNAP та інші автоматичні стабілізаційні програми, такі як страхування на випадок безробіття, набули чинності, не потрібне додаткове законодавство».

Під час рецесії деякі домогосподарства, які частково або повністю втрачають свої доходи, мають право на участь у SNAP. Виплати за програмою SNAP не лише забезпечують потреби домогосподарств у продовольстві, а й збільшують доходи та витрати інших учасників – фермерів, роздрібних торговців, переробників і дистрибуторів продуктів харчування, а також їхніх працівників. Отож, вигоди від SNAP запускають процес мультиплікації, який підтримує макроекономічні витрати та виробництво. Участь у програмі та виплати за нею можуть автоматично розширюватися, коли економіка слабшає, і скорочуватися, коли вона міцнішає, без потреби в дискреційному законодавстві. Мультиплікатор впливу виплат за програмою ВВП становить від 1,73 до 1,79, тобто збільшення виплат за програмою

на 1 мільярд доларів збільшує ВВП на 1,73-1,79 мільярда доларів (Hanson, 2010; Zandi, 2008), і призводить до збільшення кількості робочих місць на 8900-17900 в еквіваленті повної зайнятості (Hanson, 2010; Oliveira et al., 2018).

Попри безальтернативну роль головного інструмента боротьби з продовольчою небезпекою малозабезпечених громадян США, SNAP піддають критиці, що ставить під загрозу продовольчу безпеку мільйонів нужденних громадян країни (Palmer, 2019). Частина критики є достатньо суб'єктивною й базується швидше на світоглядних ідеологічних аргументах консервативної частини американського суспільства (програма нібито потурає ледарству її учасників, вона є марнотратством, вона несправедлива по відношенню до платників податків (Carroll, 2023) і т.д.). Проте є й обґрунтовані критичні зауваження, на які необхідно звернути увагу для того, щоб знати насправді вразливі місця SNAP:

1. SNAP звинувачують у поганому впливі на здоров'я її учасників.

Дослідження Міністерства сільського господарства США, проведене 2016 року, показало, що 23% покупок домогосподарств, які є учасниками SNAP, – це солодкі напої, десерти, солоні закуски, цукерки та цукор, які заведено називати нездоровою їжею. З огляду на те, що обсяг закупівель SNAP становить понад 100 мільярдів доларів на рік (2023 р. – 140 млрд дол. – *авт.*), це означає, що 2016 р. на нездорову їжу було затрачено понад 23 мільярди доларів (Mayo, 2021; Edwards, 2023). 2018 року дослідження Міністерства сільського господарства США показало, що порівняно з домогосподарствами з нижчими доходами, які не брали участі в програмі, домогосподарства-учасники програми купували на 31% менше овочів, на 40% менше темно-зелених овочів і бобових, на 24% менше свіжих фруктів, на 20% менше цільних зернових і на 27% менше морепродуктів і рослинних білків на кожну 1000 калорій. Вони також споживали майже на 6% більше порожніх калорій від загальної кількості калорій (Edwards, 2023). Ще одне дослідження, проведене 2021 року, показало, що дорослі чоловіки, які отримують допомогу SNAP, мають вищий рівень ожиріння (37%), ніж малозабезпечені чоловіки (32%); так само й дорослі жінки, які отримують SNAP, мають вищий рівень ожиріння (52%), ніж малозабезпечені жінки, які не отримують допомоги за програмою (40%) (Edwards, 2023);

2. участь у SNAP підриває довгострокові економічні перспективи домогосподарств жорстким лімітом на володіння майном у частині заощаджень.

Ліміти на активи перешкоджають створенню заощаджень та інших активів, установлюючи чітке обмеження на суму ресурсів, яку сім'я може мати для участі в програмі. У більшості штатів, де існує ліміт на активи, цей поріг вимагає, щоб сім'ї, які отримують допомогу, жили в умовах майнової бідності. На федеральному рівні бідність за майновим станом зазвичай визначають, як недостатність ресурсів для проживання впродовж трьох місяців без доходу. Крім того, що перевірка майнового стану перешкоджає заощадженням, вона може змусити сім'ї витратити наявні заощадження перед тим, як звернутися по допомогу. Витрачання заощаджень для отримання права на тимчасову допомогу може зробити фінансову стабільність більш примарною в довгостроковій перспективі, що врешті-решт призведе до збільшення залежності від державної допомоги (Black, 2013);

3. помилки та шахрайства.

Розрізняють чотири основні типи неточностей і неправомірної поведінки (шахрайств) під час реалізації SNAP: (1) незаконний обіг пільг SNAP (щодо роздрібних торговців і отримувачів допомоги); (2) шахрайства із заявками від роздрібних торговців; (3) помилки та шахрайство в програмах SNAP із боку домогосподарств; (4) помилки та шахрайство з боку державних органів (включаючи порушення в царині контролю якості (QC), які допускають штати):

- торгівля пільгами SNAP (trafficking) включає торгівлю пільгами, яку здійснюють реципієнти і яку здійснюють роздрібні продавці. Роздрібні продавці зазвичай торгують пільгами SNAP так: отримувач пільг SNAP продає свої пільги за готівку, часто зі збитками, власникові або працівникові магазину, який [магазин – *авт.*] бере участь у програмі SNAP. Торгівля пільгами, яку здійснюють реципієнти, як правило збігається з торгівлею пільгами, яку здійснюють роздрібні продавці, але може набувати й інших форм. Наприклад, якщо людина продає свої пільги або продукти харчування, придбані за пільги, іншій особі;

- для отримання дозволу SNAP на торгівельне обслуговування учасників програми роздрібні торговці повинні відповідати певним вимогам, у тому числі щодо наявності запасів продовольчих товарів і стандартів ділової доброчесності. Якщо роздрібний торговець навмисно подає неправдиву або оманливу інформацію суттєвого характеру, щоб отримати дозвіл SNAP, незважаючи на те, що він не має на це права, то він учинив фальсифікацію – шахрайство із заявкою на отримання дозволу на роздрібну торгівлю. Інший вид шахрайства із заявками роздрібних торговців передбачає, що власник магазину намагається обійти дискваліфікацію з програми SNAP, здійснюючи нібито продаж або передачу права власності на свій магазин дружині чи родичеві; після чого новий нібито власник подає заявку на участь у програмі SNAP, стверджуючи, що колишні дискваліфіковані власники більше не пов'язані з магазином. Таку практику часто називають «фіктивним володінням», і USDA-FNS не вважає такі продажі або передачу права власності доброчесними. Такі дії дискваліфікованого продавця вважаються обходом правил – шахрайством із заявкою продавця;
- коли домогосподарство вперше подає заявку на отримання або повторно підтверджує право на продовження отримання пільг SNAP, домогосподарство-заявник має подати особисту інформацію та документи до відповідного державного органу для визначення права на отримання пільг, а також для розрахунку пільг, якщо буде визнано, що воно має на них право. Під час цього процесу заявник може неправильно зрозуміти правила SNAP, зробити прорахунок, по-іншому ненавмисно надати неправильну інформацію або випадково пропустити певну інформацію. Якщо ця помилка призводить до переплати домогосподарству й немає доказів того, що ця помилка була навмисною, то таку помилку позначають як ненавмисну помилку домогосподарства (IHE). Якщо ж буде встановлено, що заявник навмисно подав неправдиву або оманливу інформацію під час первинної заявки або процесу ресертифікації, що призвело до неправильного визначення права на участь або виділення коштів (що призвело до переплати), то такий заявник учинив умисне порушення програми (IPV) – шахрайство із заявкою;
- переплати або недоплати SNAP, які не є результатом дій одержувача, як правило, є результатом помилок агентств штатів (AEs). Помилки агентства включають переплати або недоплати, спричинені діями або бездіяльністю будь-якого представника державного органу. Натомість шахрайство державних службовців – це будь-які навмисні дії державних службовців, спрямовані на незаконне отримання переплат за субсидіями SNAP та отримання вигоди від них. Шахрайство з боку працівників державних установ зазвичай пов'язане з працівниками, які зловживають своїм становищем і доступом до процесу сертифікації SNAP із метою незаконного створення рахунків SNAP, які надають матеріальну вигоду особам, що не мають права на отримання таких пільг. Шахрайство з боку адміністрації штату – це будь-які навмисні дії посадових осіб штату, спрямовані на введення в оману USDA-FNS або інших федеральних органів влади з метою незаконного отримання федеральних коштів або уникнення федеральних грошових штрафів (Brown, 2010; Aussenberg, 2018).

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є вивчення досвіду США з реалізації заходів боротьби з продовольчою небезпекою для американських громадян за допомогою Програми додаткової продовольчої допомоги (SNAP) та обґрунтування попередньої оцінки можливості застосування аналогічної програми в Україні.

Завдання дослідження:

- вивчити довід США з реалізації заходів боротьби з продовольчою небезпекою для американських громадян за допомогою SNAP;
- визначити розмір продовольчого розриву як орієнтовної вартісної величини програми продовольчої допомоги малозабезпеченим громадянам України;
- визначити потенційний вплив програми продовольчої допомоги малозабезпеченим громадянам України на ВВП як автоматичного стабілізатора недискреційної фіскальної політики.

МЕТОДИ

1. Для вивчення досвіду США з реалізації заходів боротьби з продовольчою небезпекою для американських громадян за допомогою Програми додаткової продовольчої допомоги (SNAP) застосовано метод OSINT – дослідження об'єкта на основі відкритих джерел інформації: звіти Міністерства сільського господарства США, Адміністрації Президента США, Національної асоціації округів (США), Інституту медицини Національної академії наук (США), Центру бюджетних та політичних пріоритетів (США), Бюджетного комітету Конгресу; публікації в наукових і публіцистичних виданнях тощо;
2. Для визначення розміру продовольчого розриву як орієнтовної вартісної величини програми продовольчої допомоги малозабезпеченим громадянам України використано:
 - метод Міністерства сільського господарства США, який називається «Оцінка продовольчого розриву (дефіциту) або розриву статус-кво» – це різниця між фактичним обсягом споживання продуктів харчування домогосподарством, групою домогосподарств (за критерієм доходу), населенням регіону або країни в цілому та мінімальним (рекомендованим) обсягом споживання продуктів харчування для підтримки здорового та активного способу життя (Sharouri & Rosen, 2001; USDA, 2021);
 - Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» (Cabinet of Ministers of Ukraine, 2016).
3. Для оцінки потенційного впливу програми продовольчої допомоги малозабезпеченим громадянам України на ВВП як автоматичного стабілізатора недискреційної фіскальної політики використано такі методи:
 - методу визначення ВВП за потоком витрат або за категоріями кінцевого використання:

$$GDP = FCP + GCF + E - I \quad (1)$$

де: *GDP* – валовий внутрішній продукт; *FCP* – кінцеві споживчі витрати секторів домашніх господарств, некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства, та сектора загального державного управління; *GCF* – валове нагромадження капіталу; *E* – експорт товарів і послуг; *I* – імпорт товарів і послуг (State Statistics Service of Ukraine, 2018).

Зазвичай різницю експорту та імпорту представляють як чистий експорт;

- для визначення кількісних параметрів мультиплікатора витрат сектора домогосподарств використано:
 - a) модель лінійної множинної регресії:

$$Y_x = \alpha_0 + \alpha_1 x_1 + \alpha_2 x_2 + \dots + \alpha_i x_i + \varepsilon, \quad (2)$$

де: *Y_x* – теоретичні значення результативної (функціональної) ознаки; *α₀* – вільний член, який визначає значення *Y_x* за умови, коли значення регресорів (факторних ознак) дорівнюють нулеві; *α₁*, *α₂*, ..., *α_i* – коефіцієнти регресії (часткові коефіцієнти) або параметри теоретичної регресії, які характеризують реакцію залежної змінної *Y_x* на зміну кожного регресора *x*; *x₁*, *x₂*, ..., *x_i* – значення регресорів (факторних ознак); *ε* – вектор випадкових величин (Mudrak et al., 2024);

- b) для інтерпретації економічного значення коефіцієнта регресії при факторній ознаці «витрати домашніх господарств, млн грн», використано формулу мультиплікатора витрат:

$$\mu_e = \frac{\Delta GDP}{\Delta AE} \quad (3)$$

де: *μ_e* – мультиплікатор витрат; *Δ GDP* – зміна ВВП; *Δ AE* – зміна сукупних витрат у цілому або одного з компонентів;

- c) для визначення впливу витрат домогосподарств на продукти харчування та безалкогольні напої (включаючи харчування поза домом) на інвестиції в харчову промисловість України використано графічну модель степеневі функції:

$$y = a \cdot x^b \quad (4)$$

де: a – вільний член, який визначає значення y за умови, коли значення регресора (факторної ознаки) дорівнюють нулеві; b – коефіцієнт регресії, який показує, на скільки відсотків зміниться результативна ознака при зміні факторної ознаки на 1%.

Для проведення розрахунків використано Excel 2010.

РЕЗУЛЬТАТИ

Для розрахунку розміру продовольчого розриву та потенційного впливу програми продовольчої допомоги малозабезпеченим громадянам України на ВВП як автоматичного стабілізатора недискреційної фіскальної політики необхідно визначити економічні характеристики українських домогосподарств – рівень поточних доходів і володіння майном, – які мають право претендувати на участь у програмі продовольчої допомоги. У цьому контексті наша пропозиція полягає у використанні досвіду США в частині категоричного права: на участь у програмі продовольчої допомоги мають право українські домогосподарства, що є учасниками державної програми житлових субсидій.

Така пропозиція не означає, що доступ до потенційної програми продовольчої допомоги нужденним українським домогосподарствам має обмежуватися лише учасниками чинної державної програми житлових субсидій. Однак, ураховуючи нинішні обставини – російсько-українську війну, ми свідомі того, наскільки жорсткими є поточні й планові бюджетні обмеження. Адже наразі понад половину державних бюджетних витрат спрямовують на фінансування Збройних Сил України. Наприклад, у плані державного бюджету України на 2025 рік видатки Міністерства соціальної політики скорочено на 50 млрд грн. А фінансування програми житлових субсидій скорочено на 7 млрд грн – до 42 млрд грн. (Ministry of Finance of Ukraine, 2024). У бюджеті на 2025 р. заплановано 2,8 млн осіб субсидіантів. 2024 р. їх було 3,2 млн осіб. Отже, оскільки ця цифра може коливатися, то для розрахунків візьмемо 3 млн осіб (Barbu, 2024) як потенційних учасників національної програми продовольчої допомоги.

За рівнем поточних доходів і володіння майном домогосподарства-учасники державної програми житлових субсидій – це домогосподарства I децильної (10%-ої) групи за розміром середньодушових еквівалентних загальних доходів. Наразі має місце обставина непереборного характеру, яка не дозволяє з'ясувати поточні економічні характеристики домогосподарств I децильної групи: відповідні статистичні дані за 2022 і 2023 роки відсутні (State Statistics Service of Ukraine, 2024). Тому вимушеним недоліком подальших розрахунків буде те, що вони базуватимуться на статистичних даних 2021 р. – останнього року перед початком широкомасштабної воєнної агресії росії – і не враховуватимуть поточного соціально-економічного становища українських домогосподарств. Водночас, на нашу думку, аносовані розрахунки необхідно провести для того, щоб переконати тих, хто сумнівається в позитивному макроекономічному впливі потенційної національної програми продовольчої допомоги на динаміку суспільного виробництва. Адже, зважаючи на наявний позитивний досвід США, у її соціальному ефекті – зниженні продовольчої небезпеки неможливих домогосподарств – сумнівів бути не може.

Початковим етапом визначення потенційного розміру національної програми продовольчої допомоги є розрахунок продовольчого розриву. Для його визначення порівняємо вартісну величину сукупних витрат I децильної групи домогосподарств України 2021 р. (State Statistics Service of Ukraine, 2024) з вартісною величиною нормативного продовольчого кошика, визначеного Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» (Cabinet of Ministers of Ukraine, 2016; Mudrak et al., 2024) (Табл. 4).

Сукупні витрати на харчування домогосподарств I децильної групи 2021 р. становили в середньому 42922,68 грн на 1 домогосподарство за рік. Ураховуючи, що середній розмір українського домогосподарства 2021 р. становив 2,58 особи, сукупні витрати на харчування населення, що входило в I децильну групу 2021 р., становили в середньому 16636,69 грн на 1 особу за рік. Отже, вартісна величина продовольчого розриву для 1 особи I децильної групи 2021 року становила 26285,78 грн за рік, або 2190,48 грн за місяць. Вартісна величина загального розміру продовольчого розриву в цінах 2021 р. для 3 млн осіб, які є потенційними учасниками державної програми житлових субсидій 2025 р. становитиме 6571,44 млн грн на місяць і 78857,28 млн грн на рік.

Остання сума – 78,9 млрд грн – є основою для визначення потенційного розміру програми продовольчої допомоги.

Таблиця 4. Вартісна величина нормативного продовольчого кошика 2021 року, визначеного Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення», грн на 1 особу за рік. (Джерело: складено за даними Cabinet of Ministers of Ukraine, 2016; State Statistics Service of Ukraine, 2024; Minfin, 2024)

Вид продовольства	Нормативний обсяг споживання, кг, штук, на 1 особу за рік	Ціна за 1 кг, 1 шт., грн	Вартість, грн
Хліб житній	39	25,03	976,2
Хліб пшеничний	62	24,02	1489,2
Макаронні вироби	4	22,96	91,8
Борошно пшеничне	9,4	14,28	134,2
Крупа рисова	2,5	26,95	67,4
Крупа пшона	1	17,86	17,9
Крупа гречана	2	42,06	84,1
Крупа вівсяна	1,1	17,21	18,9
Інша (ячна, перлова, бобові)	2,4	14,98	35,9
Картопля	95	10,6	1007
Капуста	28	7,49	209,7
Помідори, огірки	25	42,18	1054,5
Морква	9	9,93	89,4
Буряки	9	10,33	92,9
Цибуля	9,1	8,99	81,8
Часник	0,9	85,02	76,5
Інші сезонні овочі (перець, кабачки)	13	98,03	1274,4
Баштанні (кавуни, дині)	16	8,95	143,2
Фрукти, ягоди свіжі	60	18,45	1107
Сухофрукти (родзинки)	4	90	360
Цукор	24	26,27	630,5
Кондитерські вироби (печиво вівсяне)	13	80	1040
Олія (соняшникова)	7,1	59,08	419,5
Маргарин	2	19,87	39,7
Яловичина	16	164,86	2637,8
Свинина	8	120,56	964,5
Птиця	18	67,19	1209,4
Сало	2	86,35	172,7
Ковбасні вироби	9	111,42	1002,8
Риба свіжоморожена	9	84,53	760,8
Оселедці	4	70,05	280,2
Молоко	60	26,71	1602,6
Кисломолочні продукти (кефір)	60	33,8	2028
Масло вершкове	5	236,3	1181,5
Сир твердий	3,5	296,02	1036,1
Сир м'який	10	118,15	1181,5
Сметана	5	69,32	346,6
Яйця (штук)	220	2,915	641,3
Чай	0,4	767	307
Кава	0,5	396	198
Сіль	3	8,99	26,9
Разом	x	x	26119,5

Наступним етапом дослідження є визначення мультиплікатора витрат домогосподарств – коефіцієнта, який показує, на скільки змінюється ВВП при зміні витрат домогосподарств на 1 грн. Для оцінки кількісних параметрів мультиплікатора ми побудували модель лінійної множинної регресії, у якій:

Y – ВВП у фактичних цінах, млн грн; x_1 – витрати домашніх господарств, млн грн; x_2 – витрати некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства, млн грн; x_3 – витрати сектора загального державного управління, млн грн; x_4 – валове нагромадження капіталу, млн грн; x_5 – чистий експорт, млн грн.

Попри виявлену високу щільність зв'язку ($R = 0,999$), додатковий аналіз також виявив наявність мультиколінеарності (Рис. 1).

Таблиця 5. Кореляційна матриця. (Джерело: складено за даними State Statistics Service of Ukraine, 2024)

	Y	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5
Y	1					
x_1	0,713792181	1				
x_2	0,732938352	0,382499509	1			
x_3	0,82199856	0,662572175	0,881304194	1		
x_4	0,873875184	0,528522443	0,512667747	0,5906853	1	
x_5	0,559937337	-0,154394926	0,541525979	0,3016215	0,546901996	1

Коефіцієнт кореляції між двома супутніми факторами x_2 та x_3 більший, ніж 0,7, що вказує на високий рівень зв'язку між ними, який може спотворювати результати аналізу. Тому фактор x_2 був виключений з аналізу:

Y – ВВП у фактичних цінах, млн грн; x_1 – витрати домашніх господарств, млн грн; x_2 – витрати сектора загального державного управління, млн грн; x_3 – валове нагромадження капіталу, млн грн; x_4 – чистий експорт, млн грн.

Результати аналізу:

- коефіцієнт кореляції (R) = 0,999 – підтверджується гіпотеза про високий рівень зв'язку;
- коефіцієнт детермінації (R^2) = 0,998 – мінливість функції на 99,8% визначається мінливістю вибраних факторів;
- критерій Фішера (F): $F_f = 1887,4$, $F_c = 2,928$, $F_f > F_c$. Підтверджується гіпотеза про існування зв'язку між показниками;
- перевірка на наявність мультиколінеарності (Табл. 6).

Таблиця 6. Кореляційна матриця. (Джерело: складено за даними State Statistics Service of Ukraine, 2024)

	Y	x_1	x_2	x_3	x_4
Y	1				
x_1	0,713792181	1			
x_2	0,82199856	0,662572175	1		
x_3	0,873875184	0,528522443	0,590685317	1	
x_4	0,559937337	-0,154394926	0,30162147	0,546901996	1

Приймається гіпотеза про відсутність мультиколінеарності. Такий висновок базується на двох умовах:

- коефіцієнти кореляції між супутніми факторами менші, ніж 0,7. Це вказує на відсутність високого рівня зв'язку між ними, що не спотворює результатів аналізу;
- парні коефіцієнти кореляції між результативною й факторними ознаками більші за коефіцієнти кореляції між супутніми факторами;
- рівняння регресії:

$$Y = -91247,93771 + 1,072x_1 + 0,799x_2 + 1,108x_3 + 0,652x_4 + \varepsilon$$

Коефіцієнт регресії при факторі x_1 є значущим, оскільки p -значення для нього (3,1924403619951E-15) менше, ніж 0,05.

Отже, при збільшенні витрат українських домогосподарств на 1 млн грн ВВП збільшується на 1,072 млн грн. По суті, це і є мультиплікатор витрат (3).

Розраховане значення мультиплікатора витрат сектора домогосподарств дозволяє стверджувати, що при збільшенні витрат українських домогосподарств-учасників програми продовольчої допомоги на 78857,28 млн грн початкове мультиплікативне зростання ВВП становитиме 84535,0 млн грн.

Ми припускаємо, що мультиплікативний ефект буде збільшуватися, оскільки суттєве збільшення попиту домогосподарств на продовольчі товари зумовить зростання інвестиційного попиту в харчовій промисловості (Рис. 1), а отже, і такого компоненту ВВП за категоріями кінцевого використання, як «валове нагромадження капіталу».

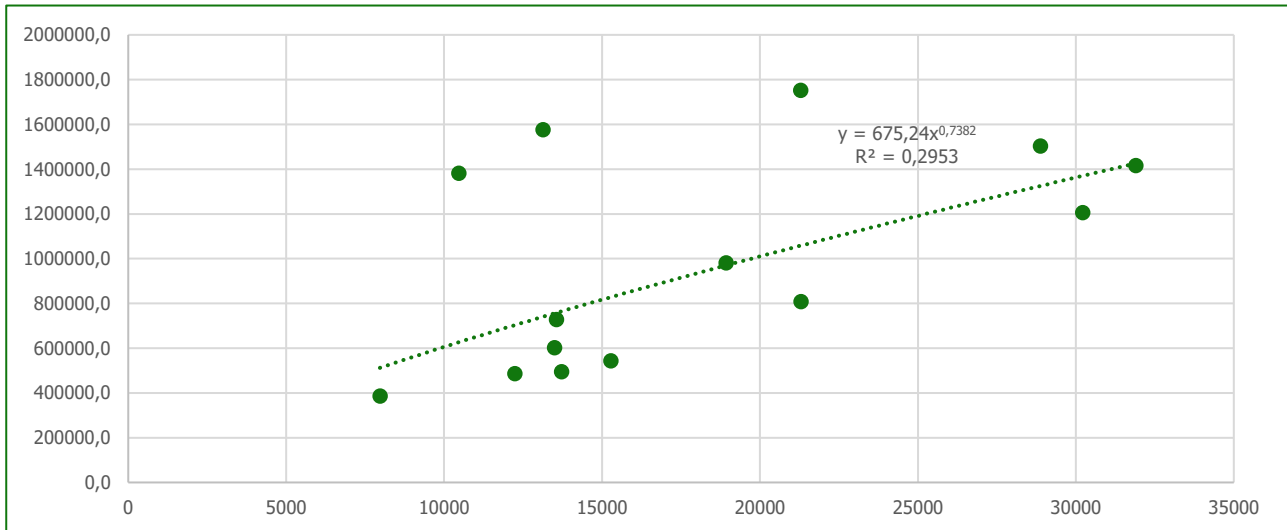

Рис. 1. Графічна модель зв'язку витрат домогосподарств на продукти харчування та безалкогольні напої (включаючи харчування поза домом) та інвестицій у харчову промисловість України за 2008-2021 рр., млн грн. (Джерело: побудовано за даними State Statistics Service of Ukraine, 2024)

Зв'язок між збільшенням попиту домогосподарств на продовольчі товари та зростанням інвестиційного попиту в харчовій промисловості України – відносно високий ($r = 0,599$). Мінливість функції «інвестиційний попит у харчовій промисловості України» на 35,9% залежить від мінливості фактора «витрати домогосподарств на продукти харчування та безалкогольні напої (включаючи харчування поза домом)». Ураховуючи, що важливими чинниками впливу на інвестиційний попит є рівень реальної відсоткової ставки, очікування підприємців, конкурентна структура ринку, податкове навантаження й т.д., це дуже вагомий вплив витрат домогосподарств.

Розрахований коефіцієнт регресії дорівнює 0,738 (Рис. 3). Ураховуючи особливості степеневі функції, це означає, що підвищення витрат домогосподарств на продукти харчування та безалкогольні напої (включаючи харчування поза домом) на 1% зумовлює підвищення інвестиційного попиту в харчовій промисловості України на 0,74%. Отож, збільшення витрат українських домогосподарств на продукти харчування та безалкогольні напої на 78,9 млрд грн, або на 4,3%, за рахунок програми продовольчої допомоги зумовить збільшення інвестиційного попиту в харчовій промисловості України на 3,2%, або на 677,3 млн грн.

ДИСКУСІЯ

Попри проведені розрахунки, що засвідчили достатній сприятливий макроекономічний ефект потенційної національної програми продовольчої допомоги як автоматичного інструмента недискреційної фіскальної політики, питання щодо критеріїв доступу до неї залишається відкритим. Адже, зважаючи на досвід США, самого лише механізму категоричного доступу до SNAP недостатньо для того, щоб охопити програмою додаткової продовольчої допомоги всі нужденні домогосподарства, які перебувають у стані продовольчої небезпеки. Тобто, переносячись в українські реалії, можна стверджувати, що нужденних продовольчо-небезпечних домогосподарств, які потребують допомоги, більше, ніж тих, які беруть участь у програмі житлових субсидій.

Відправною точкою для визначення домогосподарств, які можуть претендувати на участь у програмі продовольчої допомоги, є досягнення суспільного консенсусу щодо трьох ключових аспектів:

- прожиткового мінімуму;
- бюджету ощадливого харчування;
- граничного розміру частки витрат на продукти харчування та безалкогольні напої в структурі сукупних витрат домогосподарств.

Якщо говорити в широкому контексті (ігноруючи майновий аспект, статус працевлаштування, особливості щодо неповнолітніх, літніх і непрацевдатних членів домогосподарства й т.д.), то за критерієм доходу право на участь у програмі продовольчої допомоги може мати домогосподарство, у якого чистий місячний дохід повинен бути нижчим за 100% від рівня бідності (прожиткового мінімуму). Ураховуючи, що незаможні домогосподарства не накопичують заощаджень, їхні витрати дорівнюють доходам. Тому формула може передбачати, що домогосподарства витрачають на харчування 60% свого чистого доходу (гранична величина індикатора продовольчої безпеки «економічна доступність продуктів»), а програма продовольчої допомоги компенсує різницю між цією сумою та вартістю «бюджету ощадливого харчування». Домогосподарство, яке не має чистого доходу, отримує максимальну суму допомоги, яка дорівнює вартості набору продуктів харчування відповідно до «бюджету ощадливого харчування» для домогосподарства такого розміру.

Наразі пропонувати кількісні параметри такого критерію важко, якщо взагалі можливо, оскільки для початку необхідно досягнути суспільного консенсусу з приводу того, чи робити і якщо робити, то які відрахування із сукупного доходу домогосподарства, щоб отримати чистий дохід.

Далі необхідно обговорити створення принципово нового інституту – «бюджет ощадливого харчування». За аналогією з TFP, «бюджет ощадливого харчування» має бути гастрономічним списком поживного раціону за мінімальних витрат, який використовують для розрахунку вартості бюджетних продуктів, необхідних для забезпечення достатньої кількості здорової їжі для активного життя. Наші розрахунки базувалися на Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» – на основі нормативів продуктів для працевдатних осіб. Проте наскільки нормативні показники цього документа можуть відповідати «бюджетові ощадливого харчування» – питання відкрите. Відповідь на нього можуть дати фахівці Міністерства охорони здоров'я України.

Наступний крок – обґрунтування прожиткового мінімуму. Як показує дослідження, в Україні має місце разюча невідповідність нормативного прожиткового мінімуму до його фактичного значення (Табл. 7). Наразі для всіх соціальних і демографічних груп фактичний прожитковий мінімум у 2,5-3 рази перевищує нормативний. Чинний в Україні підхід до компонування прожиткового мінімуму повинен бути підданий ретельній ревізії. А сам розмір прожиткового мінімуму – підвищений. Величина такого підвищення – предмет для фахової дискусії. Не виключено, що таких прожиткових мінімумів може бути декілька – за аналогією з вартісними моделями харчування для різних бюджетних рівнів. І найменший (найдешевший) будуть використовувати як нормативний поріг для визначення можливості участі в програмі продовольчої допомоги.

Таблиця 7. Порівняння нормативного та фактичного прожиткового мінімуму в Україні 2024 року, грн на 1 особу на місяць. (Джерело: складено за даними Verkhovna Rada of Ukraine, 2023; *Teminar*, 2024)

Основні соціальні й демографічні групи населення	Нормативний прожитковий мінімум	Фактичний прожитковий мінімум	Розмір фактичного прожиткового мінімуму з урахуванням суми обов'язкових платежів відповідно до чинного законодавства	Фактичний прожитковий мінімум до нормативного, %
Діти віком до 6 років	2563	6327	x	246,9
Діти віком від 6 до 18 років	3196	7946,64	x	248,6
Працевдатні особи	3028	7310,49	9081,35	299,9
Особи, які втратили працевдатність	2361	5980,29	x	253,3

Поки що неможливо сказати, чи буде і якщо буде, то наскільки відрізнятиметься вартість продуктової частини фактичного прожиткового мінімуму від вартості «бюджету ощадливого харчування». Наприклад, у США є вартісні моделі харчування для чотирьох різних бюджетних рівнів: ощадливий, бюджетний, помірний та ліберальний. Проте вже зараз можна стверджувати, що в процесі коригування нормативного прожиткового мінімуму його величина повинна бути такою, щоб частка витрат на продукти харчування, вартість яких відповідає «бюджетові ощадливого

харчування», не перевищувала граничного значення індикатора продовольчої безпеки «економічна доступність продуктів». Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання продовольчої безпеки», продовольчо-небезпечними є домогосподарства, для яких значення цього індикатора становить більш ніж 60% (Cabinet of Ministers of Ukraine, 2007).

І третій аспект – граничний розмір частки витрат на продукти харчування та безалкогольні напої в структурі сукупних витрат домогосподарств як індикатор продовольчої безпеки «економічна доступність продуктів». Як уже було відзначено, наразі він дорівнює 60% і є всі підстави вважати його завищеним. Такий висновок підтверджує наше попереднє дослідження (Mudrak et al., 2024). Наприклад, у ЄС нормативним (пороговим) значенням цього індикатора є 40% (Yerramilli et al., 2018).

Ми глибоко переконані, що, зважаючи на історичний контекст практичного втілення в Україні ідеї програми продовольчої допомоги малозабезпеченим, необхідно розробити кілька її варіантів із тим, щоб вибрати той, який має найнижчу вартість і спрямований на допомогу домогосподарствам, що насправді перебувають у відчайдушній матеріальній скруті. Адже навіть розрахована нами орієнтовна сума такої програми в розмірі 78,9 млрд грн, що становить 2% видатків бюджету 2025 р., може виявитися непідйомною в умовах війни, коли на потреби безпеки й оборони країни 2025 р. буде спрямовано 61,7% видаткової частини державного бюджету.

ВИСНОВКИ

Продовольчий розрив як орієнтовна вартісна величина програми продовольчої допомоги малозабезпеченим громадянам України, розрахований шляхом порівняння вартісної величини сукупних витрат І децильної групи домогосподарств України 2021 р. з вартісною величиною нормативного продовольчого кошика, визначеного Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» та актуальними цінами (2024р.), становить 78,9 млрд грн.

На макроекономічному рівні потенційна національна програма продовольчої допомоги діятиме, як умонтований стабілізатор недискреційної фіскальної політики: у періоди економічного підйому вона зменшуватиметься, у періоди рецесії й стагнації – збільшуватиметься, автоматично впливаючи на ВВП прямо пропорційно до мультиплікатора витрат сектора домогосподарств. У результаті проведених розрахунків встановлено, що при збільшенні витрат українських домогосподарств-учасників програми продовольчої допомоги на 78857,28 млн грн початкове мультиплікативне зростання ВВП становитиме 84535,0 млн грн. Збільшення витрат українських домогосподарств на продукти харчування та безалкогольні напої за рахунок програми продовольчої допомоги на 4,3% зумовить збільшення інвестиційного попиту в харчовій промисловості України на 3,2%, або на 677,3 млн грн.

Вивчення досвіду США з реалізації Програми додаткової продовольчої допомоги (SNAP) та оцінка перспектив її застосування в Україні вказують на те, що відправною точкою визначення домогосподарств, які можуть претендувати на участь у програмі продовольчої допомоги, є досягнення суспільного консенсусу щодо трьох ключових аспектів: прожиткового мінімуму; бюджету ощадливого харчування; граничного розміру частки витрат на продукти харчування й безалкогольні напої в структурі сукупних витрат домогосподарств.

У широкому контексті за критерієм доходу право на участь у програмі продовольчої допомоги може мати домогосподарство, у якого чистий місячний дохід повинен бути нижчим за 100% прожиткового мінімуму. Формула може передбачати, що домогосподарства витрачають на харчування 60% свого чистого доходу, а програма продовольчої допомоги компенсує різницю між цією сумою та вартістю «бюджету ощадливого харчування». Домогосподарство, яке не має чистого доходу, отримує максимальну суму допомоги, що дорівнює вартості набору продуктів харчування відповідно до «бюджету ощадливого харчування» для домогосподарства такого розміру.

Є необхідність фахової дискусії з приводу: 1) складових та їхнього розміру в переліку відрахувань із сукупного доходу домогосподарства для отримання чистого доходу; 2) створення принципово нового інституту – «бюджету ощадливого харчування»; 3) приведення нормативного прожиткового мінімуму у відповідність до фактичного; 4) перегляду порогового значення індикатора «економічна доступність продуктів», який наразі становить 60%, у бік його зниження.

ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ

ВНЕСОК АВТОРІВ

Внесок авторів є рівноцінним.

ФІНАНСУВАННЯ

Автори не отримували фінансування для цього рукопису.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

REFERENCES / ЛІТЕРАТУРА

1. Mudrak, R., Lagodienko, V., Osipova, A., Froter, O., & Sokoliuk, K. (2024). The concept of food security: theory and Ukrainian practice. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1(54), 452-470. <https://doi.org/10.55643/fcaptop.1.54.2024.4194>
2. State Statistics Service of Ukraine (2024). *Statistical Yearbook of Ukraine for 2023*. https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/img/pdf.gif
3. Yurchenko, N. (2024, October 22). How many IDPs are there in Ukraine and where are the most internally displaced persons: statistics by region. *RBC-UKRAINE*. <https://www.rbc.ua/rus/news/skillki-ukrayini-pereseleentsiv-i-de-naybilshe-1729603384.html>
4. Maloney, C. (2019). The Supplemental Nutrition Assistance Program. *Joint Economic Committee*. https://www.jec.senate.gov/public/_cache/files/d657a411-2fd3-4570-b352-ff86ab54aa16/supplemental-nutrition-assistance-program---jec-update-.pdf
5. Popkin, B.M. (2017). The Challenge in Improving the Diets of Supplemental Nutrition Assistance Program Recipients: A Historical Commentary. *American Journal of Preventive Medicine*, 52(2), 106-114. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2016.08.018>
6. Executive Office of the President of the United States (2015). Long-term benefits of the supplemental nutrition assistance program. *Report, December*. https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/whitehouse.gov/files/documents/SNAP_report_final_nonembargo.pdf
7. Nestle, M. (2019). The Supplemental Nutrition Assistance Program (SNAP): History, Politics, and Public Health Implications. *AJPH Supplemental Nutrition Assistance Program*, 109(12), 1631-1635. <https://ajph.aphapublications.org/doi/10.2105/AJPH.2019.3.05361>
8. Gassman-Pines, A. (2017, December 12). How problems with America's food stamps program affect poor children's attainments at school. *Scholars Strategy Network*. <https://scholars.org/contribution/how-problems-americas-food-stamps-program-affect-poor-childrens-attainments-school>
9. Everson, R. (2017). Supplemental Nutrition Assistance Program (SNAP) a personal story on health and nutrition education. *American Journal of Preventive Medicine*, 52(2 Suppl 2), 115-117. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2016.06.009>
10. Yap, R. (2023). Do SNAP benefits fulfill their mission? *CHICAGO POLICY REVIEW*, Wednesday, January 25th. <https://chicagopolicyreview.org/2023/01/25/do-snap-benefits-fulfill-their-mission/>
11. Ólafsson, B. (2023). Do SNAP Benefits Actually Work to Address Hunger? *Sentient*, Friday, June 16th. <https://sentientmedia.org/snap/>
12. Carlson, S., & Llobrera, J. (2022, December 14). SNAP Is Linked with Improved Health Outcomes and Lower Health Care Costs. *Center on budget and policy priorities*. <https://www.cbpp.org/research/food-assistance/snap-is-linked-with-improved-health-outcomes-and-lower-health-care-costs>
13. Center on Budget and Policy Priorities (2022, June 9). The Supplemental Nutrition Assistance Program (SNAP). *Policy Basics*. <https://www.cbpp.org/research/policy-basics-the-supplemental-nutrition-assistance-program-snap>
14. Melton, C. (2017, June 16). Understanding the supplemental nutrition assistance program (SNAP): key context and concepts to know. *Policy primer*. <https://www.sycamoreinstitute.org/wp-content/uploads/2017/06/2017.06.16-FINAL-SNAP-101.pdf>
15. Feeding America (2016). *Supplemental Nutrition Assistance Program*. <https://www.feedingamerica.org/sites/default/files/assets/pdfs/fact-sheets/snap-factsheet-final.pdf>
16. National Association of Counties (2019). Understanding the county role in the supplemental nutrition assistance program. The important role of SNAP as part of our nation's safety-net. <https://www.naco.org/sites/default/files/attachments/NACo%20SNAP%20101%20Presentation.pdf>
17. No Kid Hungry Center for Best Practices (2022). *The Thrifty Food Plan*. <https://bestpractices.nokidhungry.org/sites/default/files/20>

- 23-05/2022_Snap%20One-Pager_The%20Thrifty%20Food%20Plan.pdf
18. Institute of medicine of the National Academies (2013). *Supplemental Nutrition Assistance Program: Examining the Evidence to Define Benefit Adequacy*. https://nap.nationalacademies.org/resource/13485/SNAP_RB.pdf
 19. USDA (2021, August 16). *SNAP – Fiscal Year 2022 Cost-of-Living Adjustments*. <https://fns-prod.azureedge.us/sites/default/files/resource-files/2022-SNAP-COLA-Maximum-Allotments.pdf>
 20. USDA (2018). *Supplemental Nutrition Assistance Program*. FNS-813. https://www.usda.gov/sites/default/files/documents/snap_act_sheet.pdf
 21. Congressional Budget Office (2012). *The Supplemental Nutrition Assistance Program*. <https://www.cbo.gov/sites/default/files/cbofiles/attachments/04-19-SNAP.pdf>
 22. Aussenberg, R., & Falk, G. (2022, February 25). The Supplemental Nutrition Assistance Program (SNAP): Categorical Eligibility. *Congressional Research Service Report, R42054*. <https://sgp.fas.org/crs/misc/R42054.pdf>
 23. Black, R. (2013). Asset limits in the supplemental nutrition assistance program. *New York. New America Foundation*. https://static.newamerica.org/attachments/3742-asset-limits-in-the-supplemental-nutrition-assistance-program/SNAPassetlimitsFINAL_0.afad7895a9de4fc38418cfbf5fb48b09.pdf
 24. Lewin, P., & Weber, B. (2020). Distributional Impacts of Food Assistance: How SNAP Payments to The Rural Poor Affect Incomes in The Urban Core. *Papers in Regional Science, 99(5)*, 1281-1301. <https://doi.org/10.1111/pirs.12524>
 25. Hanson, K. (2010, October 1). The Food Assistance National Input-Output Multiplier (FANIOM) Model and Stimulus Effects of SNAP. *ERR-103*. <https://www.ers.usda.gov/publications/pub-details?pubid=44749>
 26. Zandi, M. (2008). Assessing the Macro Economic Impact of Fiscal Stimulus 2008. *Moody's Economy.com*. <https://www.economy.com/mark-zandi/documents/Stimulus-Impact-2008.pdf>
 27. Oliveira, V., Prell, M., Tiehen, L., & Smallwood, D. (2018). Design Issues in USDA's Supplemental Nutrition Assistance Program: Looking Ahead by Looking Back. *Economic Research Report Number 243, U.S. Department of Agriculture, Economic Research Service*. <https://www.ers.usda.gov/webdocs/publications/86924/err-243.pdf?v=0>
 28. Palmer, S. (2019). More challenges facing the future of SNAP. *Food Bank CENC*. <https://foodbankcenc.org/more-challenges-facing-snap/>
 29. Carroll, P. (2023, February 24). Forget Junk Food Restrictions. It's Time to Scrap Food Stamps Altogether. *Foundation for Economic Education*. <https://fee.org/articles/forget-junk-food-restrictions-it-s-time-to-scrap-food-stamps-altogether/>
 30. Mayo, N. (2021, November 12). SNAP: The Uncomfortable Truths about the Food Stamp Program. *Foundation for Economic Education*. <https://fee.org/articles/snap-the-uncomfortable-truths-about-the-food-stamp-program/>
 31. Edwards, C. (2023). SNAP: High Costs, Low Nutrition. *CATO briefing paper, 163*. <https://www.cato.org/briefing-paper/snap-high-costs-low-nutrition#reform-options>
 32. Edwards, C. (2023, April 11). *SNAP: A Nutrition Failure*. Cato Institute. <https://www.cato.org/blog/snap-nutrition-failure-0>
 33. Brown, K. (2010, July 28). SNAP: Payment Errors and Trafficking Have Declined, but Challenges Remain. United States Government Accountability Office: Testimony Before the Subcommittee on Department Operations, Oversight, Nutrition, and Forestry, Committee on Agriculture, U.S. House of Representatives, 10-956T. <https://www.gao.gov/products/gao-10-956t>
 34. Aussenberg, R. (2018, September 28). Errors and Fraud in the Supplemental Nutrition Assistance Program (SNAP). *Congressional Research Service Report, 7-5700*. <https://sgp.fas.org/crs/misc/R45147.pdf>
 35. Shapouri, S., & Rosen, S. (2001). Food Security Assessment: Regional Overview. *Agriculture Information Bulletin Number 765-1*. <https://doi.org/10.22004/ag.econ.33683>
 36. USDA (2021, April 30). Food gap in world's most vulnerable regions expected to narrow by 2030. *Economic Research Service U.S.* <https://www.ers.usda.gov/data-products/chart-gallery/gallery/chart-detail/?chartId=101005>
 37. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 780 «On the approval of sets of food products, sets of non-food products and sets of services for the main social and demographic groups of the population». (2016, October). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/780-2016-%D0%BF#Text>
 38. Order of the State Statistics Service of Ukraine No. 187 «Methodological provisions for calculating Gross Domestic Product». (2018, September). https://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2018/187/mp_VVP.pdf
 39. Ministry of Finance of Ukraine (2024). *Low of Ukraine «On the State Budget of Ukraine for 2025»*. https://mof.gov.ua/storage/files/ДБУ_2025.pdf
 40. Barbu, S. (2024, September 27). There is not enough money in the budget. Does the government plan to drastically cut subsidies? *LB.ua*. https://lb.ua/economics/2024/09/27/636592_byudzheti_zamalo_groshey_chi_planuie.html
 41. State Statistics Service of Ukraine (2024). *Statistical Publication «Household Expenditures and Resources in Ukraine»*. https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/17/Arch_vrd_zb.htm

- https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/07/zb_vrd_21.pdf
42. State Statistics Service of Ukraine (2024). *Average consumer prices for goods (services) in Ukraine in 2021*.
https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ct/sctp/sctp_21ue.xlsx
43. Minfin (2024). *Food prices*.
<https://index.minfin.com.ua/ua/markets/wares/prods/>
44. State Statistics Service of Ukraine (2024). *Gross domestic product by final use categories*.
https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/vvp/vvp_ric/arh_vvpzkkv_u.htm
45. State Statistics Service of Ukraine (2024). *Statistical Publication «Agriculture of Ukraine»*.
https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/09/S_gos_22.pdf
46. Verkhovna Rada of Ukraine (2023). *Law of Ukraine «On the State Budget of Ukraine for 2024»*.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text>
47. 7eminar (2024, October 18). *The actual amount of the subsistence minimum in September 2024 prices*.
<https://7eminar.ua/news/1453-faktnii-rozmir-prozitkovogo-minimumu-u-cinax-veresnya-2024-roku?page=50>
48. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1379 «Some issues of the food security». (2007, December).
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1379-2007-%D0%BF#Text>
49. Yerramilli, P., Fernández, Ó., & Thomson, S. (2018). Financial protection in Europe: A systematic review of the literature and mapping of data availability. *Health Policy, 122*, 493-508.
<https://doi.org/10.1016/j.healthpol.2018.02.006>

Ruslan Mudrak, Volodymyr Lagodiienko, Alla Osipova, Oksana Froter, Svitlana Vlasiuk

SUPPLEMENTAL NUTRITION ASSISTANCE PROGRAM (SNAP): U.S. EXPERIENCE AND PROSPECTS FOR APPLICATION IN UKRAINE

The purpose of the article is to study the experience of the United States in implementing measures to combat food insecurity of American citizens through the Supplemental Nutrition Assistance Program (SNAP) and to provide a preliminary assessment of the possibility of applying a similar program in Ukraine.

If the expenditures of Ukrainian households participating in the potential national food aid program increase by UAH 78857.28 million, the initial multiplier growth of GDP will be UAH 84535.0 million. A 4.3% increase in Ukrainian household spending on food and non-alcoholic beverages due to the food aid program will result in a 3.2% increase in investment demand in the food industry of Ukraine, or UAH 677.3 million.

According to the income criterion, a household with a net monthly income below 100% of the subsistence level is eligible for the food aid program. The formula may assume that households spend 60% of their net income on food, and the food assistance program compensates for the difference between this amount and the cost of a "thrifty food budget".

There is a need for a professional discussion on: the components and their size in the list of deductions from the total household income to obtain net income; the creation of a fundamentally new institution - a "thrifty food budget"; bringing the normative subsistence minimum in line with the actual one; and revising the threshold value of the indicator "economic affordability of food", which is currently 60%, downward.

Keywords: food assistance, SNAP, fiscal policy, multiplier, subsistence level, net income, thrifty food budget, affordability

JEL Classification: Q18, I31, H53